

и толерантно обслуживать потребителя банковских услуг. В ходе исследования было выявлено, что, во-первых, для компетентной и эффективной работы с клиентами в банковском учреждении должна быть создана клиентоориентированная корпоративная культура, во-вторых, для качественного обслуживания в банковском бизнесе нужно придерживаться определенных критериев.

Ключевые слова: профессиональная культура, уровень обслуживания клиента, пользователь банковских услуг, банковские учреждения.

Mikhailuk N. V. Features of preparation of future specialists of banking business to personal interaction with clients

The article is devoted to the analysis of effective forms and methods of working with clients in banking institutions and the development of banking skills in banking students' students. It has been determined that in order to develop the skills of customer service culture in a bank, students need special professional training in higher education institutions and the formation of motivation to develop effective work skills in the service sector. It has been found that in order to master the profession of a bank employee, it is not enough just to have a banking system and information technologies, you also need to be able to serve the consumer of banking services culturally and tolerantly. The study found that, firstly, a client-oriented corporate culture should be created for competent and efficient work with clients in a banking institution, and secondly, for qualitative service in the banking business, certain criteria must be adhered to.

Key words: professional culture, level of customer service, user of banking services, banking institutions.

УДК 378.183

Овчарова Л. М.

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ**

У статті надається аналіз соціальних чинників формування соціальної активності студентської молоді та виявлення впливу волонтерської діяльності на цей процес. Проаналізовано проблему формування соціальної активності студентської молоді в умовах реформування українського суспільства, розглянуто критерії соціальної активності, значення соціальної активності для подальшого розвитку суспільства та професійного становлення студентів. Досліджено поняття волонтерства як сегмента громадянського суспільства, основні напрями волонтерської діяльності у сучасній Україні, вплив бойових дій на Сході країни на розвиток волонтерства. Обґрунтовується теза про діалектичний зв'язок соціальної активності та участі студентів у волонтерській діяльності, де волонтерська діяльність розглядається як прояв соціальної активності і як чинник її формування. Наведено приклад діяльності вищого навчального закладу щодо залучення студентів до волонтерської практики як важливого чинника формування соціальної активності студентів.

Ключові слова: соціальна активність, критерії активності, альтруїзм, волонтерська діяльність, студенти, професійне становлення, самореалізація, самоактуалізація.

В умовах розвитку незалежної української держави, утвердження принципів демократії, радикальних соціально-економічних перетворень гостро постає питання про формування соціально активної особистості, свідомої, творчої, здатної до плідної праці в різних сферах суспільного життя. Водночас соціальна практика свідчить про соціальну пасивність і навіть апатію суспільства, що викликані розчаруванням населення в результатах дії влади з управління державою, знецінюванням ідей Майдану та зростанням прірви між владою та суспільством. Такі негативні тенденції в житті українського суспільства, як падіння рівня життя більшості населення, низька соціальна захищеність вразливих верств, невизначеність подальшого розвитку політичної системи призводять до явища масової еміграції громадян на заробітки або й на постійне проживання до інших країн. На жаль, сусіди України користуються ситуацією у своїх інтересах, пропонуючи українцям, особливо молоді, умови праці та освіти за європейськими стандартами. Через деякий час суспільство стикнеться з проблемою нестачі людських ресурсів, що мають необхідний для трудової діяльності освітній та професійно-кваліфікаційний рівень, фізичний розвиток і стан здоров'я. Подолання вказаної тенденції потребує вирішення багатьох політичних, соціально-економічних, соціокультурних проблем. Однією з найважливіших, на наш погляд, є формування соціальної активності студентської молоді.

Подальший цивілізаційний прогрес вимагає формування активної, соціально мобільної, високопрофесійної, здатної адаптуватися в складних ситуаціях, самостійної в прийнятті рішень, відповідальної особистості, якій властиві особливості, визначені реаліями глобалізованого світу.

Важливу роль у підготовці такої людини виконує вищий навчальний заклад, де формується майбутнє нації, її суспільний та культурний генофонд. Для досягнення мети формування соціально компетентної особистості зміст, форми та методи роботи в навчальному закладі мають бути соціально зумовленими.

У Декларації “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні”, Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про волонтерську діяльність”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, “Про соціальну роботу із сім’ями, дітьми та молоддю”, у Концепції національного виховання та інших документах провідними є принципи забезпечення сприятливих умов соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах.

Дослідженню соціальної активності присвячено праці зарубіжних та українських психологів, зокрема М. Левицької, Б. Левенштайн, Е. Шофер, Г. Хім’як, Й. Драйкевіча та ін. Різним аспектам формування соціальної активності присвячено дослідження В. Максимової, В. Радіонова, І. Філіпової, Г. Щукіної, Н. Остапенко, В. Петрової, Е. Тіневої. Дослідження щодо розвитку соціальних якостей студентства відображено в працях А. Мазуренко, С. Шашенко. Питання взаємозв’язку ціннісних орієнтацій із формуванням соціальної активності особистості вивчали Н. Антонов, Л. Архангельський

Досвід волонтерської роботи у вітчизняних центрах соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді описаний у роботах О. Кузьменка, Н. Романової, С. Толстоухової. Проте вважаємо, що статус міста, що знаходиться на лінії проведення Операції Об’єднаних Сил, яким є Маріуполь, надає особливість процесу формування соціальної активності студентської молоді та потребує додаткового осмислення на рівні теорії та практики.

Мета дослідження – аналіз соціальних чинників формування соціальної активності студентської молоді та виявлення впливу волонтерської діяльності на цей процес.

Соціальна активність трактується як здатність соціального суб’єкта до цілеспрямованої взаємодії з навколишнім середовищем, у процесі якої відбувається перетворення і середовища, і суб’єкта.

Задля розуміння суті соціальної активності методологічно необхідним з’ясування двох сторін соціальної активності особистості (внутрішньої та зовнішньої). Внутрішня сторона активності визначається структурою особистості – цінностями, інтересами, потребами. Характер інтересів, потреб та цінностей є критерієм, за яким активність можна поділити на позитивну і негативну.

Зовнішня сторона соціальної активності – сама діяльність. Але не можна, на наш погляд, ототожнювати поняття “активність” та “діяльність”. Про соціальну активність можна говорити якщо:

- діяльність особи спрямована на задоволення соціально значущих потреб;
- мотивами, що спонукають до активності, є не зовнішній примус, а усвідомлення суспільної необхідності, тобто це самодіяльність.

На рівні структури особистості нагальною є проблема формування соціальної зацікавленості студентської молоді у прагненні проявити себе як таку, що налаштована на активну участь у вирішенні суспільних проблем, здатна приймати рішення, відповідати за свої вчинки, свою соціальну діяльність скеровує на благо суспільства.

Громадянська спрямованість виникає за умов оволодіння особистістю відповідними громадянськими цінностями. Саме громадянські цінності є внутрішньо-психологічною основою громадянської спрямованості. За М. Боришевським, “громадянська спрямованість є відносно стійкою системою мотивів, яка виникає на основі присвоєних індивідом громадянських цінностей, що набрали для нього суб’єктивної значущості і є внутрішніми спонуканнями до вияву самоактивності з метою реалізації таких цінностей у процесі життєдіяльності” [1]. Система соціальних орієнтацій і цінностей – це сукупність цілей, установок, оцінних критеріїв, які об’єктивуються у відповідне надання переваги і реалізації в поведінці потреб суспільства і людини-громадянина. Спрямованість відбиває внутрішнє ставлення особистості до свого статусу, до суспільства, до зовнішнього світу, надає орієнтації активний характер, суб’єктивну мотиваційність і особистісний смисл.

Громадянська спрямованість є результатом виникнення у індивіда стійкої самоідентифікації зі змістом громадянських цінностей, що виступають як внутрішня потреба, засіб самоствердження й самореалізації, як умови визначення основних життєвих орієнтирів [1].

За визначенням А. Мурзіної, соціальна активність дає змогу молодій особистості ствердитися на двох рівнях (внутрішньому та зовнішньому).

На внутрішньому рівні соціальна активність дає можливість людині відчутти себе потрібним у суспільстві, що сприяє відчуттю важливості і незамінності. У студента підвищується самооцінка, з’являються кредо та переконання, він має свою думку, може її відстояти.

На зовнішньому – соціально активні люди ініціативні в усіх сферах життя, вони впевнені у завтрашньому дні, частіше досягають успіху. За статистикою, соціально активних людей, більше цінують на роботі, незалежно від того, лідери вони чи виконавці за своєю суттю [2].

Соціальна активність є не тільки чинником розвитку суспільства, але й індикатор стану громадянського суспільства як необхідної умови реалізації активності громадян. Не дивлячись на те, що є багато складників, які формують громадянське суспільство, слід виокремити інститут волонтерства. Можливо, найбільш значущим результатом Революції Гідності, крім усвідомлення українцями необхідності побудови національної держави, став стрімкий розвиток волонтерського руху – важливого складника громадянського суспільства і головної рушійної сили реформування країни.

Волонтерство – це неоплачувана, свідомо, добровільна діяльність на благо інших. Будь-яка людина, що свідомо і безкорисливо трудиться на благо інших, може називатися волонтером.

Швидке зростання волонтерських організацій в Україні пов'язане з активізацією населення для протистояння зовнішній агресії, надання допомоги українським військовим та тим, хто постраждав від бойових дій.

Роль волонтерського руху оцінюється з точки зору дієвої допомоги суспільству у вирішенні багатьох проблем, які не вирішує держава. Між тим волонтерський рух як сегмент громадянського суспільства є, з одного боку, проявом соціальної активності, а з іншого – чинником формування цієї активності, долучаючи до співпраці суспільство та особистість. Волонтерська діяльність дає змогу молодій особистості ствердитися, проявити себе, організувати свою роботу, бути корисним своїй державі, дає змогу особистості спрямувати свою діяльність на благо суспільства. Свідома діяльність на благо суспільства є самодіяльністю, постійна участь у різноманітних волонтерських акціях формує потребу в соціальній активності на рівні структури особистості.

Відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні, регулюються Законом України “Про волонтерську діяльність”, який, на жаль, містить низку обмежень для розвитку волонтерської діяльності в Україні, зокрема в частині набуття статусу “волонтерська організація”, визначення повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності, обмеження за віком щодо участі фізичних осіб у волонтерській діяльності, покладення зобов'язань щодо обов'язкового страхування волонтерів та інші обмеження.

Згідно із Законом, волонтерською діяльністю визнається будь-яка соціальна, суспільно корисна, неприбуткова та вмотивована діяльність, що здійснюється шляхом виконання робіт, надання послуг фізичним, юридичним особам та суспільству в цілому. Не є волонтерською соціальною, суспільно корисною, неприбутковою діяльністю, що має одноразовий чи випадковий характер або здійснюється на підставі родинних чи дружніх стосунків [3].

Закон дає змогу визначити організаційні та правові засади здійснення волонтерської діяльності та розвитку волонтерського руху в Україні, зокрема основні напрями волонтерської діяльності, особливості правового статусу волонтерів та джерела фінансування волонтерських організацій.

Законом також передбачається визначення форм державної підтримки волонтерської діяльності – надання правової, організаційної, методичної, інформаційної допомоги волонтерам та волонтерським організаціям. Водночас забороняється втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових осіб у діяльність волонтерів та волонтерських організацій [3].

Серед соціально-психологічних причин, що спонукають молоду людину брати участь у волонтерській діяльності, визначимо:

- потребу бути комусь необхідним, відчутти свою користь для суспільства;
- потребу у спілкуванні та друзях;
- пошук нових можливостей для самореалізації та становлення себе як особистості;
- антураж та зовнішню привабливість (кепки, футболки з певною символікою тощо);
- отримання матеріальної вигоди чи привілеїв;
- рішення власних проблем у різних сферах життєдіяльності;
- підтвердження своєї зрілості та незалежності, спроможності самостійно вирішувати проблеми.

Уважаємо за можливе розглядати мотивацію до волонтерської діяльності крізь концепцію розумного егоїзму як фундаментального складника людської діяльності. В основі цієї теорії лежить реалізація власних цілей, що не суперечить інтересам інших людей. Ключові елементи розумного егоїзму – раціоналізм та об'єктивізм. Серед представників концепції є Б. Спіноза, А. Гельвецій, М. Чернишевський. Усіх авторів об'єднує те, що вони розглядали егоїзм не як негативну рису людини, яка ставить власні інтереси вище за всіх та діє за розрахунками вигоди та користі, а як розумний підхід до самореалізації, досягнення поставленої мети розумними засобами, що не шкодять суспільству.

Не дивлячись на те, що волонтерська діяльність зумовлена прагненням людини до альтруїзму (допомога іншим, діяльність на користь суспільних інтересів), людина все одно реалізовує власні цілі, долучаючись до волонтерства. Так, наприклад, допомагаючи іншим, діючи в інтересах суспільства, людина відчуває себе потрібною, відчуває, що вона має у соціумі певний статус, є частиною цілого, тобто основна мотивація – покращення свого самопочуття у духовному, емоційному, психологічному сенсах. Отже, альтруїзм – форма прояву егоїзму. Крім цього, альтруїзм може бути проявом захисної реакції [4].

Нині в Україні активно розвивається волонтерський рух серед студентської молоді. Більшість вищих навчальних закладів України мають студентські об'єднання, спілки, організації, що займаються волонтерською діяльністю. Студентські волонтерські групи працюють при центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, здійснюють переважно соціально-педагогічну роботу в профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямках. Волонтерські лави поповнюють студенти, які опановують фах психологів, педагогів, соціальних працівників або медиків. Така робота допомагає їм здобути практичний досвід для майбутньої професії.

Бойові дії на Сході України внесли нові риси у волонтерську діяльність. Обов'язки держави, яка виявилась неспроможною, особливо у перші роки збройного конфлікту, забезпечити бійців усім необхідним, перебрали на себе волонтери. Разом із небайдужими громадянами працювали студенти-волонтери і в Маріуполі. Маріу-

поль – це місто, поруч із яким періодично проходять військові дії, села і селища навколо Маріуполя піддаються постійним обстрілам із боку країни-агресора. І саме тут розташовуються бази військовослужбовців з усієї країни, діють багато волонтерських організацій. Волонтери допомагають збирати кошти, одяг, їжу, медикаменти на потреби Збройних сил України. Є також окремий напрям волонтерської діяльності – допомога внутрішньо переміщеним особам. Сфери допомоги різняться від матеріальної до правової. Спеціально створені волонтерські організації надають юридичну консультацію щодо відстоювання та захисту прав переміщених осіб, сприяння працевлаштуванню таких людей, отриманню нового житла.

Крім того, волонтери допомагають дітям та усім, хто постраждав від бойових дій. Для них проводять спеціальні соціально-психологічні заходи, надають безкоштовні консультації психологів задля реабілітації таких дітей до життя в нових умовах та нормальному сприйняттю минулого.

Суденти кафедри соціології та соціальної роботи Приазовського державного технічного університету створили громадську організацію “Майбутнє Маріуполя” та започаткували соціальний проект “100 годин волонтерства”. Проект виконується за підтримки Маріупольської міської ради в рамках проекту “Зміцнення громадської довіри” (УСВІ II).

“100 годин волонтерства” – це соціальна платформа, яка створена для обміну інформацією у сфері волонтерського руху та надання допомоги некомерційним соціальним ініціативам. Маріупольці мають змогу через цю платформу ознайомитися з інформацією щодо тих, хто зараз потребує допомоги і яким чином її надавати.

Метою проекту є активізація волонтерського руху та залучення активних студентів до виконання соціально-значущих завдань через соціальну онлайн-платформу 100hov.org.ua

Перший етап проекту “100 годин волонтерства” був успішно реалізований у період із 1 січня 2018 року по 31 червня 2018 року. До проекту було залучено 253 волонтери та 50 замовників. Усього було виконано 202 завдання. Другий етап проекту розпочався 1 вересня 2018 року та продовжується зараз. На сайті зараз зареєстровано вже 280 волонтерів, більшість із яких активно виконують соціальні завдання та беруть участь у розвитку міста Маріуполя. Упроваджено нову форму комунікації “волонтер – замовник – навчальний заклад” – Щоденник волонтера, де відображено позитивну історію молодого волонтера – учня загальноосвітньої школи чи студента.

Проект передбачає волонтерську практику для студентів спеціальності “Соціальна робота” в провідних соціальних службах та центрах міста Маріуполя, а також проведення додаткових тренінгових занять із метою формування професійних компетентностей. Протягом усього часу волонтерської практики студенти ведуть Щоденник волонтерської практики. Зараз на базі кафедри діють 8 команд волонтерів. Молоді люди мають змогу залучитися до виконання соціально-значущих проектів і відчуття себе важливою частиною суспільства, людиною, соціальна активність якої є формою самореалізації та важливим чинником розвитку суспільства [5].

Таким чином, соціальна активність – це особистісна якість людини, яка проявляється у вияві ініціативи і відповідальності, самостійності і незалежності. Наявним проявом соціальної активності студентської молоді є волонтерська діяльність як самодіяльність молодої людини, що спрямована на реалізацію особистісних та суспільних інтересів. Волонтерська діяльність як постійна участь у вирішенні суспільних проблем формує потребу у соціальній активності на рівні структури особистості і є важливим чинником виховання соціальної активності студентської молоді.

Використана література:

1. Боришевський М. Й. Громадянська спрямованість у контексті стратегії і цілей життєдіяльності особистості / М. Й. Боришевський // Психолого-педагогічні умови виховання громадянської спрямованості в юнацькому віці : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. М. Й. Боришевського. – Київ: Міленіум, 2004. – С. 5–16.
2. Мурзіна А. В. Соціальна активність особистості студентської молоді – пріоритетний напрямок розвитку українського державотворення / А. В. Мурзіна, Н. В. Солодюк // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2012. – Вип. 4. – С. 82–87. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012
3. Закон України Про волонтерську діяльність: Закон від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст. 435.
4. Алексеєнко О. В. Розумний егоїзм як основа мотивації щодо участі у волонтерській діяльності : збірник матеріалів, доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 28 лютого 2018 р. – Маріуполь: ДонДУУ, 2018. – 322 с.
5. 100 часів волонтерства [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://pstu.edu.ru/blog/2018/02/28/100-часов-волонтерства>

References:

1. Boryshevskiy M. Y. Hromadianska spriamovanist u konteksti stratehii i tsilei zhyttiedialnosti osobystosti / M. Y. Boryshevskiy // Psykholoho-pedahohichni umovy vykhovannia hromadianskoi spriamovanosti v yunatskomu vitsi : nauk.-metod posib. / za zah. red. M. Y. Boryshevskoho. – K.: Milenium, 2004. – S. 5–16.
2. Murzina A. V. Sotsialna aktyvnist osobystosti studentskoi molodi – priorytetnyi napriamok rozvytku ukrainskoho derzhavotvorennia / A. V. Murzina, N. V. Solodiuk // Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. – 2012. – Vyp. 4. – S. 82–87. – [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012
3. Zakon Ukrainy Pro volontersku diialnist: Zakon vid 19 kvitnia 2011 r. № 3236-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2011, № 42, st. 435.

4. Aleksieienko O. V. Rozumnyi ehoizm yak osnova motyvatsii shchodo uchasti u volonterskii diialnosti : zbirnyk materialiv, dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Mariupol, 28 liutoho 2018 r. – Mariupol: DonDUU, 2018. – 322 s.
5. 100 chasov volonterstva [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <https://pstu.edu.ru/blog/2018/02/28/100-chasov-volonterstva>

Овчарова Л. М. Волонтерская деятельность как фактор формирования социальной активности студентов

В статье дается анализ социальных факторов формирования социальной активности студенческой молодежи и выявления влияния волонтерской деятельности на этот процесс. Проанализирована проблема формирования социальной активности студенческой молодежи в условиях реформирования украинского общества, рассмотрены критерии социальной активности, значение социальной активности для дальнейшего развития общества и профессионального становления студентов. Исследовано понятие волонтерства как сегмента гражданского общества, основные направления волонтерской деятельности в современной Украине, влияние боевых действий на Востоке страны на развитие волонтерства. Обосновывается тезис о диалектической связи социальной активности и участия студентов в волонтерской деятельности, где волонтерская деятельность рассматривается как проявление социальной активности и одновременно фактор ее формирования. Приведен пример деятельности высшего учебного заведения с привлечением студентов к волонтерской практике как важного фактора формирования социальной активности студентов.

Ключевые слова: социальная активность, критерии активности, альтруизм, волонтерская деятельность, студенты, профессиональное становление, самореализация, самоактуализация.

Ovcharova L. M. Volunteer activity as a factor of formation of social activity of students

The article analyzes the social factors in the formation of social activity of students and identifies the influence of volunteering on this process. The problem of the formation of social activity of students in the conditions of reforming the Ukrainian society is analyzed, the criteria of social activity, the importance of social activity for the further development of society and the professional development of students are considered. The concept of volunteering as a segment of civil society, the main directions of volunteering in modern Ukraine, the impact of hostilities in the east of the country on the development of volunteering has been studied. The thesis about the dialectical relationship of social activity and student participation in volunteering, where volunteering is viewed as a manifestation of social activity and at the same time a factor in its formation, is substantiated. An example of the activities of higher education with the involvement of students in volunteer practice as an important factor in the formation of social activity of students is given.

Key words: social activity, activity criteria, altruism, volunteer activities, students, professional development, self-realization, self-actualization.

УДК 378:37.011.3-051:796

Онищук С. О.

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТИЛЮ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

У статті розглянуто деякі особливості та шляхи формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі, формування професійного стилю розкриваємо саме через професійно-педагогічне спілкування з учнями, колегами тощо. Також формування здібностей майбутнього вчителя фізичної культури в освітньому процесі було розглянуто через його авторитетність.

Ключові слова: формування професійного стилю, вчитель фізичної культури, освітній процес.

Прискорений розвиток науково-технічного прогресу на межі третього тисячоліття сприяв становленню та глобальному розвитку інформаційного суспільства, формуванню і розвитку інформаційного простору, що спричинює якісні зміни в освітніх процесах закладів вищої освіти, враховуючи зміни в способі життя людства, тому саме у майбутніх вчителів фізичної культури виникає велика потреба у формуванні професійного стилю.

Формування нової генерації фахівців, орієнтованих не тільки на впровадження нових технологій та методик, а й на розробку інноваційних наукоємних процесів сучасного виховання, вимагає спеціальної підготовки та формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі.

У психолого-педагогічній літературі інтерес до становлення особистості педагога-професіонала зростає, особливо в останні роки у зв'язку з розвитком гуманістичних тенденцій у суспільстві, з розробкою і впровадженням концепцій особистісного, діяльнісного та системного підходу під час вирішення комплексних завдань саморозвитку та самовдосконалення особистості педагога, оптимізації різних підструктур його діяльності та у зв'язку із посиленням уваги науковців до різних аспектів психології особистості (З. Н. Курлянд [1], А. К. Маркова [2], Г. Х. Яворська [3]).

Гуманістичний потенціал педагогічної діяльності полягає також у тому, що вона створює можливості для розвитку й особистісного зростання самого педагога, задоволення його власних базових потреб, для формування стилів самопрезентації, адекватних соціальній ситуації та внутрішнім чинникам розвитку.